

УДК 336.27:94

JEL H61, H63, E42

DOI 10.32782/2786-765X/2024-6-21

Штанцель С.Е.

кандидат технічних наук,
докторант кафедри публічного адміністрування,
Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-8286-1040>

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Аналіз забезпечення фінансової безпеки є одним з вагомих етапів в оцінюванні якості, ефективності, результативності державного управління у цій сфері, дозволяє виявити найбільш вразливі місця фінансової системи. Проведений ретроспективний аналіз стану забезпечення фінансової безпеки України у 2010–2023 роках демонструє ряд викликів та загроз за основними її складовими. Найбільш гострими загрозами для фінансової системи держави є проблеми у її банківській, борговій, бюджетній підсистемах, пов'язані з заборгованістю за кредитами, заощадженнями, зростання державного боргу тощо. Для України характерні загрози для безпеки небанківського фінансового сектору, для грошово-кредитної, валютної безпеки. Практична значимість роботи полягає в оцінюванні стану та рівня фінансової безпеки України у 2010–2023 роках.

Ключові слова: фінансова безпека, бюджетна безпека, боргова безпека, грошово-кредитна безпека, валютна безпека, оцінка фінансової безпеки.

Постановка проблеми. Проблематика забезпечення фінансової безпеки знаходиться в центрі уваги дослідників, експертів, аналітиків, зважаючи на постійну потребу підтримки фінансової стабільності в цілях економічного зросту. Рівень фінансової безпеки, як складової економічної та національної безпеки, відображає ефективність публічного управління цієї сферою з точки зору його результативності, здатність забезпечити потреби економіки у фінансових ресурсах. Зростання ступеня політичної, економічної невизначеності в умовах війни, загострення соціальних дисбалансів потребує від суб'єктів публічного управління визначення найбільш вразливих місць у сфері забезпечення фінансової безпеки країни. Для цього необхідно провести оцінку стану захищеності, стійкості фінансової системи країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі висвітлюються окремі аспекти забезпечення фінансової безпеки з використанням методу ретроспективного аналізу [1–2; 5–6; 20–22].

Желябін В. О. оцінює динаміку дефіциту державного бюджету до ВВП; обсяг зовнішнього боргу України до ВВП; обсяги золотовалютних резервів; рівень інфляції; вартість банківських кредитів [13]. Мунько А. пропонує вдосконалити процес управління державним боргом, дефіцитом державного бюджету для посилення фінансової безпеки. Автор також зазначає, що до та після військового

вторгнення використовувались відмінні підходи в управлінні бюджетної безпекою, а управлінські прогалини послаблюють ступінь захисту фінансових інтересів держави (порушення законодавства при плануванні показників державного боргу, дефіциту бюджету), підвищуючи ймовірність настання фіскальних, бюджетних ризиків [21].

Носань Н.С. провела ретроспективний аналіз динаміки лише окремих індикаторів рівня фінансової безпеки в Україні: грошова маса, монетарна база; обсяги депозитів у національній та іноземній валюті; обсяги кредитування; ВВП; надходження від фінансової, страхової діяльності; доходи та витрати державного бюджету; обсяг державного боргу [22]. Рудик Н.В. формує набір показників стану забезпечення фінансової безпеки (бюджетна безпека) в системі макроекономічних індикаторів на основі законодавчо затверджених Методик: рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет (без урахування доходів Пенсійного фонду); співвідношення дефіциту / профіциту державного бюджету до ВВП; покриття дефіциту зведеного бюджету за рахунок зовнішніх запозичень; відношення дефіциту / профіциту торговельного балансу до сукупного обсягу зовнішньої торгівлі; розмір трансфертів з державного бюджету до ВВП [29].

Таким чином, в цілому в наукових розвідках аналіз стану забезпечення фінансової безпеки проводиться за короткий проміжок часу з використанням лише окремих показників,

що актуалізує емпіричне дослідження цієї проблематики.

Мета статті полягає в емпіричному дослідженні стану забезпечення фінансової безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України № 1277 від 29 жовтня 2013 року в Україні не оновлювалися підходи, методи розрахунку стану фінансової безпеки країни [26]. Останні оцінки фінансової безпеки за 2018–2020 роки, наведені у Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року [27], характеризують достатність її рівня для забезпечення виконання фінансовим сектором функцій належним чином. Водночас, варто переглянути систему показників, затверджену в Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України № 1277 від 29 жовтня 2013 року [26] та провести ретроспективний аналіз фінансової безпеки з врахуванням нових оцінок, включених до оновленої методики розрахунку. Крім цього, в умовах війни посилюються наявні системні ризики у фінансовому секторі України, які загрожують фінансовій стабільності країни.

У таблиці 1 наведено динаміку показників банківської безпеки в Україні у 2010–2023 роках, зокрема, які містять запропоновані автором такі її оцінки: частка непрацюючих кредитів; співвідношення кредитів, наданих резидентам депозитними корпораціями, та депозитів (%); рентабельність капіталу банківських установ (%); співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, який розраховано на основі динаміки обсягу депозитів, залучених від резидентів строком від 1 до 2 та понад 2 роки. Негативними тенденціями вважаємо зростання частки простроченої заборгованості за кредитами в сукупному обсязі кредитування (особливо у 2018–2019 роках – перевищення порогового значення в розмірі 50%; та в 2021–2023 роках). З 2015 року суттєво зросла також частка непрацюючих кредитів (54,41% у 2018 році, 50,5% у 2019 році, 38,1% у 2022 році), які сконцентровані в основному в державних банках (особливо Приватбанк) через падіння доходів та платоспроможності позичальників. Співвідношення банківських кредитів та депозитів має тенденцію до скорочення на 67,86% в цілому (за 2018–2023 роки). Цей показник є стимулятором, так і дестимулятором (при перевищенні його значення більше 100%). Тому можна зробити висновок, що з 2020 року в цілому цей показник позитивно позначається на стані

банківської безпеки, проте його стимулюючий вплив скорочується через суттєве збільшення обсягів залучених депозитів. Рентабельність активів банків в цілому зросла на 4,5% до 6,1% у 2023 році (при достатності 1–3% у західних країнах ЄС), рентабельність капіталу – на 20,4%. Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів коливалося в межах від 3 до 4, що негативно впливає на стан банківської безпеки у зв'язку зі значним перевищенням обсягів довгострокових кредитів над депозитами.

В цілому для країни традиційно характерне перевищення нормативного (60%) значення показника відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП (особливо у 2015 році – 99,05%, у 2022 та 2023 році – 74,77% та 105,35% відповідно), що зумовлено суттєвим падінням ВВП, податкоспроможності населення та бізнесу, відповідно потребою пошуку джерел для фінансування дефіциту бюджету за рахунок зовнішніх, внутрішніх запозичень. При цьому значним є саме відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП (71% у 2023 році при критичних значеннях 60–70%), що зросло за 2018–2023 роки на 24,97% через ріст зовнішніх запозичень, а як наслідок – зовнішнього боргу (таблиця 2). Відношення обсягу валового внутрішнього боргу до ВВП також зростає на 5,74% у 2018–2023 роках у зв'язку з фінансуванням дефіциту бюджету за рахунок внутрішніх позик для покриття дефіциту бюджету. Суттєво зросла середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики (далі – ОВДП) на первинному ринку: якщо у 2010 році дохідність склала 10,39%, то у 2023 році – 18,7% (при критичних значеннях 9–11%), що сприяє збільшенню обсягів випуску ОВДП. Високим залишається значення співвідношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу: 51,69% у 2019 році, 39,84% у 2023 році (при оптимальному значенні 45–50%).

Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП вказує на те, що у 2010, 2018, 2020–2023 роках показник перебував за межами критичного значення (менше -6,0) і лише у 2015 році, 2019 році перебував в межах задовільних значень (-2–3). Це зумовлено як значним зростом дефіциту бюджету у ці періоди, так і скороченням доходів зведеного бюджету або ж незначним їх зростанням порівняно з динамікою дефіциту (таблиця 3).

Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет перебував в межах критичних значень протягом усього досліджуваного періоду (порогове критичне значення більше

Таблиця 1

Динаміка показників банківської безпеки в Україні у 2010–2023 роках

	2010	2015	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення (2023–2018), +/-
1. Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, %	9,4	13,5	54,54	52,85	48,36	41,00	30,02	38,12	-16,42
2. Частка непрацюючих кредитів, %	15,27	35,39	54,41	50,5	43,5	31,7	38,1	37,4	-17,1
3. Співвідношення банківських кредитів та депозитів (%)	179,37	140,41	111,12	104,40	76,66	63,87	56,25	43,26	-67,86
4. Співвідношення кредитів, наданих резидентам депозитними корпораціями, та депозитів (%)	175,88	136,96	115,02	90,69	70,35	69,42	53,21	41,66	-73,36
кредити, надані резидентам банками, млрд. грн.	747,35	1006,36	1036,75	1118,86	1033,43	960,60	1065,35	1036,21	-0,53
депозити, залучені депозитними корпораціями від резидентів, млрд. гривень	416,65	716,73	932,97	1071,67	1348,13	1503,91	1893,85	2395,07	1462,11
кредити, надані резидентам депозитними корпораціями, млрд. гривень	732,82	981,63	1073,13	971,87	948,39	1044,05	1007,65	997,88	-75,25
5. Рентабельність активів (%):	-1,5	-5,5	1,6	4,7	2,8	4,5	1,5	6,1	4,5
6. Рентабельність капіталу, %	-10,2	-65,1	11,3	34,8	20,0	35,0	11,0	31,7	20,4
7. Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, %	91,2	92,9	93,5	94,4	86,8	89,1	90,6	–	–
8. Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів:	3,75	3,89	3,76	3,76	3,30	3,45	3,67	4,25	0,48
кредити, надані резидентам строком від 1 до 5 років, та кредити, надані резидентам строком понад 5 років, млрд. гривень	490,05	543,65	581,19	498,40	482,64	504,96	480,94	485,51	-95,68
депозити, залучені від резидентів строком від 1 до 2 та понад 2 роки, млрд. гривень	130,67	139,89	154,43	132,58	146,44	146,31	131,08	114,32	-40,11

Джерело: розраховано автором за даними [7; 19; 23]

Таблиця 2

Динаміка показників боргової безпеки в Україні у 2010–2023 роках

	2010	2015	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення (2023–2018), +/-
1. Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %	45,64%	99,05%	72,74%	56,13%	64,16%	63,29%	74,77%	105,35%	32,62%
обсяг державного та гарантованого боргу, млрд. грн.	432,235	1571,769	2 168,45	1 998,30	2 551,88	2 672,06	4 075,45	5 519,51	3 351,06
ВВП, млрд. грн.	947,04	1586,92	2981,23	3560,30	3977,20	4222,03	5450,85	5239,11	2257,89
2. Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %	–	59,81%	46,03%	35,53%	36,41%	36,97%	42,41%	71,00%	24,97%
Обсяг валового зовнішнього боргу, млрд. доларів США	–	43,45	50,45	48,95	53,72	57,2	71,47	101,7	51,25
Середній курс гривні до долара США	7,936	21,845	27,200	25,846	26,96	27,29	32,34	36,57	9,37
2. Відношення обсягу валового внутрішнього боргу до ВВП, %	16,42%	33,36%	25,88%	23,56%	25,97%	26,33%	26,82%	31,62%	5,74%
Обсяг валового внутрішнього боргу, млн. грн.	155,49	529,46	771,41	838,85	1032,95	1111,6	1461,89	1656,5	885,09
3. Середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики (далі – ОВДП) на первинному ринку, %	10,39	13,07	17,79	16,93	10,20	11,34	18,26	18,70	0,91
4. Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, %	–	30,61%	41,27%	51,69%	54,23%	54,09%	39,87%	39,84%	-1,43%
обсяг офіційних резервних активів, млн. доларів США	34,58	13,30	20,82	25,30	29,13	30,94	28,49	40,51	20
обсяг валового зовнішнього боргу, млн. доларів США	0	43,45	50,45	48,95	53,72	57,20	71,47	101,70	51,25

Джерело: розраховано автором за даними [3-4; 8-11; 24]

37%), виступаючи показником-дестимулятором стану бюджетної безпеки. Частка доходів державного бюджету у зведеному бюджеті (показник запропоновано автором) зросла за 2018–2023 роки на 24,02%, що вказує на зосередження фінансових ресурсів на центральному рівні управління.

Рівень проникнення страхування в межах від 0,7 до 2,5 (критичне значення – 1, оптимальне – 8), вказує на суттєве скорочення поширеності страхування в Україні та зростання пов'язаних з цим ризиків (таблиця 4). Рівень капіталізації лістингових компаній також перебуває в межах критичного значення

Таблиця 3

Динаміка показників бюджетної безпеки в Україні у 2010-2023 роках

	2010	2015	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення (2023–2018), +/-
1. Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП (%)	-6,79	-2,85	-4,69	-2,37	-8,58	-7,27	-15,50	-25,52	-20,83
Дефіцит державного бюджету, млрд. грн.	-64,27	-45,17	-139,81	-84,32	-341,21	-307,12	-844,83	-1336,80	-1196,99
3. Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	–	–	55,82	47,27	39,87	45,13	43,18	63,91	8,09
Доходи зведеного бюджету, млрд. грн.	–	–	1664,05	1682,81	1585,58	1905,36	2353,78	3348,42	1684,38
4. Частка доходів державного бюджету у зведеному бюджеті, %	–	–	55,77%	59,32%	67,86%	68,06%	75,94%	79,80%	24,02%
Доходи державного бюджету, млрд. грн.	240,62	534,69	928,11	998,28	1076,02	1296,85	1787,40	2672,00	1743,89

Джерело: розраховано автором за даними [3-4; 17-18; 30]

Таблиця 4

Динаміка показників безпеки небанківського фінансового сектору України у 2010–2023 роках

	2010	2015	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення (2023–2018), +/-
1. Рівень проникнення страхування (страхові премії до ВВП), %	2,44	1,87	1,66	1,49	1,14	0,92	0,71	0,90	-0,76
Валові страхові премії, млрд. грн.	23,08	29,74	49,37	53,00	45,18	39,05	38,69	47,01	-2,35
ВВП, млрд. грн.	947,04	1586,92	2981,23	3560,30	3977,20	4222,03	5450,85	5239,11	2257,89
2. Рівень капіталізації лістингових компаній (% ВВП)	15,90	3,21	0,20	0,04	–	–	–	–	–
3. Рівень волатильності індексу ПФТС	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Джерело: розраховано автором за даними [3-4; 14-15; 25]

(менше 15%). Рівень волатильності індексу ПФТС перебуває в межах оптимального значення (0) за 2010–2023 роки.

Питома вага готівки поза банками в загальному обсязі грошової маси перебуває в межах небезпечних – критичних значень: в цілому більше 26% при незадовільному

нормативному – 25%, критичному нормативному – 30%, лише в 2023 році значення показника скоротилось до 23,27% (таблиця 5). Це пов'язано зі значним обсягом готівки в обігу та водночас повільною динамікою збільшення грошової маси. Різниця між процентними ставками за кредитами та процентними

Таблиця 5

Динаміка показників грошово-кредитної безпеки України у 2010–2023 роках

	2010	2015	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення (2023–2018), +/-
1. Питома вага готівки поза банками в загальному обсязі грошової маси (M0/M3), %	30,61	28,44	28,46	26,72	27,90	28,05	26,63	23,27	-5,19
готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями (M0), млрд. грн.	182,99	282,67	363,63	384,37	516,08	581,01	666,07	716,17	352,54
грошовий агрегат M3 (грошова маса), млрд. грн.	597,87	994,06	1277,64	1438,31	1850,01	2071,36	2501,62	3077,19	1799,55
2. Різниця між процентними ставками за кредитами, наданими депозитними корпораціями у звітному періоді, та процентними ставками за депозитами, залученими депозитними установами (крім Національного банку), %	5,2	5,9	6,3	5,5	7,5	7,9	9,0	6,3	0,0
процентні ставки за кредитами, наданими резидентам (%)	14,6	17,5	17,2	17,0	13,1	12,2	16,2	16,8	-0,4
процентні ставки за депозитами, залученими депозитними корпораціями від резидентів (%).	9,4	11,6	10,9	11,5	5,6	4,3	7,2	10,5	-0,4
3. Рівень середньозваженої процентної ставки за кредитами, наданими депозитними корпораціями (крім Національного банку) в національній валюті, відносно індексу споживчих цін, %	0,11	0,17	0,17	0,17	0,08	0,07	0,16	0,23	0,06
середньозважена процентна ставка за кредитами, наданими депозитними корпораціями (крім Національного банку) в національній валюті (%)	11,62	25,22	19,22	18,35	7,89	7,67	19,80	26,12	6,90
ІСЦ (до відповідного періоду попереднього року)	109,4	148,7	110,9	107,9	102,7	109,4	120,2	112,9	2,0
4. Частка споживчих кредитів, наданих домогосподарствам, у загальній структурі кредитів, наданих резидентам, %	28,59	17,81	18,74	21,87	21,77	24,37	21,94	23,70	4,96
5. Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів (скорегований на курсову різницю), %	76,04	52,09	70,51	74,15	75,27	78,02	78,64	80,05	9,54

Джерело: розраховано автором за даними [7; 16; 19]

ставками за депозитами перебуває в межах 5,2–9% (задовільне нормативне значення – 5%, критичне – 11%), тобто в цілому показник також вказує на небезпечний стан ситуації на грошово-кредитному ринку України. Рівень середньозваженої процентної ставки за кредитами, наданими депозитними корпораціями відносно індексу споживчих цін перебуває близько до задовільного значення.

Частка споживчих кредитів, наданих домогосподарствам, у загальній структурі кредитів становила 28,59% у 2010 році, 17,81% – у 2015 році, 23,70% – у 2023 році, тобто в цілому також перебувала в критичному значенні при нормативному критичному 21%, що негативно впливає на грошово-кредитну безпеку. Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів складала більше 60% за 200–2023 роки (нормативне оптимальне 60%), тобто показник позитивно позначається на стані грошово-кредитної безпеки.

Індекс зміни офіційного курсу національної грошової одиниці до долара США в цілому перевищував 1,0 за винятком 2020 року, тобто перебував в межах задовільного значення (таблиця 6). Чисті офіційні резерви зросли на 19,69 млрд дол, складаючи в 2023 році 40,51% зі значенням місяців імпорту – 5,4 місяці, що є оптимальним показником-стимулятором для забезпечення валютної безпеки.

Частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів поступово скорочувалась з 2010 року (критичне нормативне

значення – 45–50%, оптимальне – 20%), тобто показник як дестимулятор почав прямувати до оптимального значення. Сальдо купівлі-продажу населенням іноземної валюти в межах від -1 до 0,3 перебував в межах оптимального значення, позитивно впливаючи на валютну безпеку. Рівень доларизації грошової маси скоротився у 2015–2023 роках, перебуваючи при цьому в незадовільному діапазоні.

Висновки. Ретроспективний аналіз стану забезпечення фінансової безпеки України у 2010–2023 роках демонструє ряд викликів, які пов'язані з її різними складовими. Найбільш гострими загрозами для фінансової системи держави є:

1) банківська безпека: зростання частки простроченої заборгованості за кредитами в сукупному обсязі кредитування, частки непрацюючих кредитів, коливання співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів;

2) боргова безпека: тривале перевищення нормативного (60%) значення показника відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, зростання відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, середньозваженої дохідності облігацій внутрішньої державної позики;

3) бюджетна безпека: критичне відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП у 2010, 2018, 2020–2023 роках (менше -6,0); рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет перебував в межах критичних значень протягом усього досліджуваного періоду (порогове критичне значення більше

Таблиця 6

Динаміка показників валютної безпеки України у 2010–2023 роках

	2010	2015	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення (2023–2018), +/-
1. Індекс зміни офіційного курсу національної грошової одиниці до долара США, середній за період	1,02	1,84	1,02	1,06	0,93	1,01	1,19	1,13	0,11
2. Чисті офіційні резерви (міжнародні резерви), млрд. дол. США	34,58	13,30	20,82	25,30	29,13	30,94	28,49	40,51	19,69
3. Частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів, %	46,03	55,81	42,78	36,85	36,68	28,90	27,73	26,63	-16,15
4. Сальдо купівлі-продажу населенням іноземної валюти, млрд. дол. США	–	0,12	-0,05	0,29	-0,07	0,25	-0,46	-1,03	-0,98
5. Рівень доларизації грошової маси (%)	–	32	29	29	27	23	25	24	-5,45

Джерело: розраховано автором за даними [11; 19; 24]

37%), зосередження фінансових ресурсів на центральному рівні управління;

4) проблеми забезпечення безпеки небанківського фінансового сектору: страхової, зважаючи на критичні значення проникнення страхування в межах від 0,7 до 2,5; фондової: рівень капіталізації лістингових компаній перебуває в межах критичного значення (менше 15%);

5) небезпечний стан грошово-кредитної безпеки, зважаючи на значну частку готівки поза банками в загальному обсязі грошової маси, велику різницю між процентними ставками за кредитами та за депозитами (в межах 5,2–9%);

6) незадовільний стан доларизації грошової маси, проте в цілому задовільний стан валютної безпеки України.

Бібліографічний список

1. Акімова Л. М. Механізми державного управління економічною безпекою України: аналіз чинників впливу, систематизованих за окремими сферами її розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2018. Вип. 6 (7). С. 5–13.
2. Бондаренко А. І. Механізми державного забезпечення результативності фінансової безпеки в національній економіці. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2017. Вип. 2.
3. Валовий внутрішній продукт (1990–2022) (2021=100). *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/vvp_rik/vvp_rik90-22_2021_100.xlsx (дата звернення: 11.07.2024).
4. Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах у 2023 році. *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/vvp/vvp_kv/vvpf_23_ue.xls (дата звернення: 11.07.2024).
5. Гладченко Л. Прозорість державних фінансів як передумова ефективності державного управління. *Ринок цінних паперів України. Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку*. 2011. Вип. 3–4. С. 35–41.
6. Грицишен Д. О., Свірко С. В., Супрунова І. В. Бюджетна безпека як об'єкт аналітичних досліджень в умовах реформування системи управління місцевими бюджетами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. Вип. 24. С. 129–134.
7. Депозити, залучені депозитними корпораціями (крім Національного банку України). *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/files/3.2-Deposits.xlsx> (дата звернення: 11.07.2024).
8. Державний борг та гарантований державою борг. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg> (дата звернення: 11.07.2024).
9. Державний та гарантований державою борг України за станом на 31.01.2024. *Міністерство фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B3_31_01_2024_%D0%BC%D0%BB%D1%80%D0%B4_%D1%83%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B9_.xls (дата звернення: 11.07.2024).
10. Державний та гарантований державою борг України за станом на 31.01.2020. *Міністерство фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B3%2031_01_2020%20%D0%BC%D0%BB%D1%80%D0%B4.xlsx (дата звернення: 11.07.2024).
11. Динаміка міжнародних резервів. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/international-reserves-allinfo> (дата звернення: 11.07.2024).
12. Дохідність ОВДП на первинному ринку. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/OVDP_mis.xlsx (дата звернення: 11.07.2024).
13. Желябін В. О. Оцінка ефективності державного управління згідно з критеріями фінансової безпеки України. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2009. Вип. 37. С. 180–184.
14. Індекс ПФТС. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/4-Financial_markets.xlsx (дата звернення: 11.07.2024).
15. Індекс акцій. Індекс ПФТС. *Офіційний сайт ПФТС*. URL: <https://pfts.ua/trade-info/indexes/shares-indexes> (дата звернення: 11.07.2024).
16. Індекси споживчих цін у 1993–2023 роках (до відповідного періоду попереднього року). *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ct/isc_rik/isc1993-2020vppr.xls (дата звернення: 11.07.2024).
17. Інформація Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2023 рік. *Міністерство фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582 (дата звернення: 11.07.2024).
18. Інформація Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2022 рік. *Міністерство фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538 (дата звернення: 11.07.2024).
19. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України). *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/files/3.3-Loans.xlsx> (дата звернення: 11.07.2024).
20. Лондар Л. П. Борговий складник фінансової безпеки України: загрози та індикатори. *Стратегічні пріоритети*. 2015. Вип. 4. С. 70–78.

21. Мунько А. Особливості управління державним боргом України до та після ведення воєнного стану. *Науковий вісник: Державне управління*. 2023. Вип. 2 (14). С. 162–180.
22. Носань Н. С. Ретроспективний аналіз основних індикаторів стану фінансової безпеки України. *Modern economics*. 2019. Вип. 14. С. 193–199. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/download/8445/8444>
23. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів в цілому по системі. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/NPL_AO_2024-06-01.xlsx (дата звернення: 11.07.2024).
24. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerates> (дата звернення: 11.07.2024).
25. Показники діяльності страхових компаній. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Insurance_companies_2024-01-01.xlsx (дата звернення: 11.07.2024).
26. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку та торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 11.07.2024).
27. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> (дата звернення: 11.07.2024).
28. Процентні ставки за активними і пасивними операціями Національного банку. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/files/PInterestRates.xls> (дата звернення: 11.07.2024).
29. Рудик Н. В. Фінансова безпека в системі управління державними фінансами. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер.: Економічні науки. 2014. Вип. 5 (4). С. 128–133.
30. Статистичні збірники Міністерства фінансів України у 2014–2021 роках. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> (дата звернення: 11.07.2024).

References

1. Akimova L. M. (2018) Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu Ukrainy: analiz chynnykiv vplyvu, systematyzovanykh za okremymy sferamy yii rozvytku [Mechanisms of State Management of Economic Security of Ukraine: Analysis of Influence Factors Systematized in Certain Spheres of Its Development]. *Aspekty publichnoho upravlinnia – Aspects of Public Administration*, no. 6 (7), pp. 5–13.
2. Bondarenko A. I. (2017) Mekhanizmy derzhavnoho zabezpechennia rezultatyvnosti finansovoi bezpeky v natsionalnii ekonomitsi [Mechanisms of State Ensuring the Effectiveness of Financial Security in the National Economy]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia – Theory and practice of public administration and local self-government*, no. 2.
3. Valovyi vnutrishnii produkt (1990–2022) (2021=100). Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Gross domestic product. State Statistics Service of Ukraine]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/vvp_rik/vvp_rik90-22_2021_100.xlsx (accessed July 11, 2024).
4. Valovyi vnutrishnii produkt u faktychnykh tsinakh u 2023 rotsi. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Gross domestic product in actual prices in 2023. State Statistics Service of Ukraine]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/vvp/vvp_kv/vvpf_23_ue.xls (accessed July 11, 2024).
5. Hladchenko L. (2011) Prozorist derzhavnykh finansiv yak peredumova efektyvnosti derzhavnoho upravlinnia [Transparency of public finances as a prerequisite for the effectiveness of public administration]. *Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy. Visnyk Derzhavnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku – Securities market of Ukraine. Bulletin of the State Commission on Securities and Stock Market*, no. 3-4, pp. 35–41.
6. Hrytsyshen D. O., Svirko S. V., Suprunova I. V. (2019) Biudzhetna bezpeka yak ob'iekt analitychnykh doslidzhen v umovakh reformuvannia systemy upravlinnia mistsevymy biudzhetamy [Budget security as an object of analytical research in the context of reforming the local budget management system]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, no. 24, pp. 129–134.
7. Depozyty, zalucheni depozytnymy korporatsiiami (krim Natsionalnoho banku Ukrainy). Natsionalnyi bank Ukrainy [Deposits attracted by deposit corporations (except the National Bank of Ukraine). National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/files/3.2-Deposits.xlsx> (accessed July 11, 2024).
8. Derzhavnyi borh ta harantovanyi derzhavoiu borh. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Public debt and state-guaranteed debt. Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg> (accessed July 11, 2024).
9. Derzhavnyi ta harantovanyi derzhavoiu borh Ukrainy za stanom na 31.01.2024. *Ministerstvo finansiv Ukrainy* [State and state-guaranteed debt of Ukraine as of 31.01.2024. Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B3_31_01_2024_%D0%BC%D0%BB%D1%80%D0%B4_%D1%83%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B9.xls (accessed July 11, 2024).
10. Derzhavnyi ta harantovanyi derzhavoiu borh Ukrainy za stanom na 31.01.2020. *Ministerstvo finansiv Ukrainy* [State and state-guaranteed debt of Ukraine as of 31.01.2020. Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B3%2031_01_2020%20%D0%BC%D0%BB%D1%80%D0%B4.xlsx (accessed July 11, 2024).

11. Dynamika mizhnarodnykh rezerviv. *Natsionalnyi bank Ukrainy* [Dynamics of international reserves. National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/markets/international-reserves-allinfo> (accessed July 11, 2024).
12. Dokhidnist OVDP na pervynnomu rynku. *Natsionalnyi bank Ukrainy* [Yield of government bonds in the primary market. National Bank of Ukraine]. Available at: https://bank.gov.ua/files/OVDP_mis.xlsx (accessed July 11, 2024).
13. Zheliabin V. O. (2009) Otsinka efektyvnosti derzhavnoho upravlinnia zghidno z kryteriiamy finansovoi bezpeky Ukrainy [Assessment of the effectiveness of public administration according to the criteria of financial security of Ukraine]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii – Humanitarian Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy*, no. 37, pp. 180–184.
14. Indeks PFTS. *Natsionalnyi bank Ukrainy PFTS Index*. National Bank of Ukraine]. Available at: [https://bank.gov.ua/files/4-Financial markets.xlsx](https://bank.gov.ua/files/4-Financial%20markets.xlsx) (accessed July 11, 2024).
15. Indeksy aktsii. Indeks PFTS. Ofitsiinyi sait PFTS [Stock indices. PFTS Index. PFTS official website]. Available at: <https://pfts.ua/trade-info/indexes/shares-indexes> (accessed July 11, 2024).
16. Indeksy spozhyvchykh tsin u 1993-2023 rokakh (do vidpovidnoho periodu poperednoho roku). Derzhavna sluzhba statyky Ukrainy [Consumer price indices in 1993–2023 (to the corresponding period of the previous year). State Statistics Service of Ukraine]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ct/isc_rik/isc1993-2020vppr.xls (accessed July 11, 2024).
17. Informatsiia Ministerstva finansiv Ukrainy pro vykonannya Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy za 2023 rik. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Information of the Ministry of Finance of Ukraine on the implementation of the State Budget of Ukraine for 2023. Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582 (accessed July 11, 2024).
18. Informatsiia Ministerstva finansiv Ukrainy pro vykonannya Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy za 2022 rik. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Information of the Ministry of Finance of Ukraine on the implementation of the State Budget of Ukraine for 2022. Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538 (accessed July 11, 2024).
19. Kredyty, nadani depozytnymy korporatsiiami (krim Natsionalnoho banku Ukrainy). *Natsionalnyi bank Ukrainy* [Loans provided by depository corporations (except the National Bank of Ukraine). National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/files/3.3-Loans.xlsx> (accessed July 11, 2024).
20. Londar L. P. (2015). Borhovi skladnyk finansovoi bezpeky Ukrainy: zahrozy ta indykatory [Debt component of Ukraine's financial security: threats and indicators]. *Stratehichni priorytety – Strategic priorities*, no. 4, pp. 70–78.
21. Munko A. (2023) Osoblyvosti upravlinnia derzhavnym borhom Ukrainy do ta pislia vedennia voiennoho stanu [Peculiarities of Managing Ukraine's Public Debt Before and After Martial Law]. *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia – Scientific Bulletin: Public Administration*, no. 2 (14), pp. 162–180.
22. Nosan N. S. (2019) Retrospektyvnyi analiz osnovnykh indykatoriv stanu finansovoi bezpeky Ukrainy. *Modern economics – Modern economics*, is. 14, pp. 193–199. Available at: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/download/8445/8444> (accessed July 11, 2024).
23. Obsiahy aktyvnykh operatsii ta chastka nepratsuiuchykh aktyviv v tsilomu po systemi. *Natsionalnyi bank Ukrainy* [Volumes of active operations and share of non-performing assets in the whole system. National Bank of Ukraine]. Available at: https://bank.gov.ua/files/stat/NPL_AO_2024-06-01.xlsx (accessed July 11, 2024).
24. Ofitsiinyi kurs hryvni shchodo inozemnykh valiut. *Natsionalnyi bank Ukrainy* [The official hryvnia exchange rate against foreign currencies. National Bank of Ukraine]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerates> (accessed July 11, 2024).
25. Pokaznyky diialnosti strakhovykh kompanii. *Natsionalnyi bank Ukrainy* [Performance of insurance companies. National Bank of Ukraine]. Available at: https://bank.gov.ua/files/stat/Insurance_companies_2024-01-01.xlsx (accessed July 11, 2024).
26. Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku ta torhivli Ukrainy vid 29.10.2013 № 1277 [On Approval of Methodological Recommendations for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine: Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine No. 1277 of 29.10.2013]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (accessed July 11, 2024).
27. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 11 serpnia 2021 roku “Pro Stratehiiu ekonomichnoi bezpeky Ukrainy na period do 2025 roku”: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 11 serpnia 2021 roku № 347/2021 [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of August 11, 2021 “On the Strategy of Economic Security of Ukraine for the period up to 2025”: Decree of the President of Ukraine of August 11, 2021 No. 347/2021]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> (accessed July 11, 2024).
28. Protsentni stavky za aktyvnymi i pasyvnymi operatsiiami Natsionalnoho banku. *Natsionalnyi bank Ukrainy* [Interest rates on active and passive operations of the National Bank. National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/files/PInterestRates.xls> (accessed July 11, 2024).

29. Rudyk, N. V. (2014). Finansova bezpeka v systemi upravlinnia derzhavnymy finansamy [Financial security in the public finance management system]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Ser.: Economic Sciences*, no. 5 (4), pp. 128–133.
30. Statystychni zbirnyky Ministerstva finansiv Ukrainy u 2014-2021 rokakh. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Statistical collections of the Ministry of Finance of Ukraine in 2014-2021. Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://mof.gov.ua/uk/statystichnij-zbirnik> (accessed July 11, 2024).

Стаття надійшла до редакції: 18.07.2024

Serhii Shtantsel

Candidate of Technical Sciences,
Doctoral Candidate of the Department of Public Administration,
Private Joint-Stock Company “Higher education institution
“Interregional Academy of Personnel Management”
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-8286-1040>

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE STATE OF ENSURING FINANCIAL SECURITY OF UKRAINE

Analysis of financial security is one of the important stages in assessing the quality, efficiency, effectiveness of public administration in this area, allows to identify the most vulnerable places of the financial system. **Objectives.** The article was aimed at empirical study of the state of ensuring financial security of Ukraine by its main components in 2010–2023. **Methods.** The study used a retrospective analysis of financial security of Ukraine in 2010–2023. **Results.** During the retrospective analysis of the state of ensuring Ukraine’s financial security in 2010–2023, a number of problems, challenges and threats were identified. The most acute threats to the financial system of the state are problems in its banking, debt, budget subsystems: overdue loans, non-performing loans, the ratio of lending and savings; historically high values of the ratio of the state and state-guaranteed debt to GDP, as well as the ratio of gross external debt to GDP; the state budget deficit, according to its ratio to GDP; critical level of redistribution of GDP through the consolidated budget, the concentration of financial resources at the central level of management. In addition, Ukraine is characterized by threats to the security of the non-bank financial sector, to monetary security: a reduction in the level of insurance penetration and the level of capitalization of listed companies that are within critical values; a significant share of cash outside banks in the total money supply, a large difference between interest rates on loans and deposits. Among the challenges to currency security is the unsatisfactory state of dollarization of the money supply, but in general, a satisfactory state of currency security of Ukraine has been revealed. **Scientific novelty.** The author proposes to use the following indicators for assessing financial security: the share of non-performing loans; the ratio of loans granted to residents by depository corporations and deposits (%); return on capital of banking institutions (%); the ratio of long-term (more than 1 year) loans and deposits, which is calculated on the basis of the dynamics of the volume of deposits attracted from residents for a period of 1 to 2 and more than 2 years. **The practical significance** of the work is to assess the level of Ukraine’s financial security in 2010-2023, in particular from the beginning of the war.

Keywords: financial security, budgetary security, debt security, monetary security, currency security, assessment of financial security.